

Mezinárodní desetinné třídění (MDT) Konspekt

Předmět: Selekční jazyky
15. 10. 2010

Přednášející: Mgr. Silvie Kořínková Presová
<http://kisk.phil.muni.cz/mgr-silvie-korinkova-presova-dis>

Obecná charakteristika

prekoordinovaný systematický SJ

Podle tematického zaměření jde o:

univerzální SSJ

Usiluje o klasifikaci univerza lidských poznatků a jejich uspořádání v rámci jednotlivých vědních oborů do tříd, podtříd, oddílů.

Klasifikované pojmy systému MDT a vztahy mezi pojmy vycházejí z vědních disciplín.

- hierarchický princip, rodo-druhové vztahy, podřazení specifického tématu obecnému

Morfologie

- **pořádací znak**
 - klasifikační znak, numerická desetinná notace pro označení třídy
 - 025.4 (klasifikace a indexace)
- **princip desetinné notace** - Rozděluje univerzum do deseti základních tříd (základní znaky), které je možné rozčlenit až na deset podtříd vyjadřujících bezprostředně podřazené pojmy a ty zase až na deset podtříd nižšího řádu (jednoduché znaky).

Morfologie

- **Posloupnost znaků notace** označující třídu vzniklou rozkladem je dána **postupným přidáváním číslic 0 – 9 zprava.**

316

316.1

316.11

316.111

- **Hierarchická notace**, tj. vyjadřuje hierarchické vztahy mezi třídami.

Deset základních tříd

- 0 Všeobecnosti
- 1 Filozofie. Psychologie
- 2 Náboženství. Teologie
- 3 Společenské vědy. Statistika. Politika. Ekonomie. Obchod. Právo. Veřejná správa. Vojenství. Sociální péče. Pojišťovnictví. Výchova a vzdělání. Folkloristika
- 4 **neobsazená**
- 5 Matematika a přírodní vědy
- 6 Aplikované vědy. Lékařství. Technika
- 7 Umění. Rekrece. Zábava. Sport
- 8 **Jazyk. Lingvistika.** Literatura
- 9 Geografie. Biografické studie. Dějiny

Základní znak versus jednoduchý

- 2 Náboženství (*základní třída*)
 - 21 Prehistor. a primitiv. nábož. (*podřazené třídy – podtřídy*)
 - 22 Východní náboženství
 - 221 Náboženství Číny
 - 221.3 Taoismus

základní
znak

jednoduché/hlavní
znaky

Na základě principu desetinné notace dochází k rozkladu základního znaku (označující základní třídu) na jednoduché znaky vyjadřující podtřídy.

Slovník MDT

- **Klasifikační tabulky**
- Fixováno klasifikační schéma, systematické seskupení pojmů do tříd a podtříd označených notacemi a opatřených slovním vyjádřením (slovními ekvivalenty).
- hlavní tabulky
- pomocné tabulky
- abecední rejstřík

Vydání tabulek

Různé druhy vydání tabulek (různý rozsah tříd):

úplné vyd. (přibližně 150 000 znaků), **střední** (jednotlivé třídy jsou kráceny v různém poměru), **zkrácené** (počet znaků je redukován přibližně stejnou měrou ve všech třídách) a **speciální** (omezeno tematikou)

- tištěná verze
- online verze - české vydání MDT – **MDT MRF**
<http://aip.nkp.cz/mdt/> – tzv. základní vydání (5. vydání, aktualizace z roku 2002) Oproti úplnému vydání neobsahuje pomocné znaky v celé šíři.

Kdo se o MDT stará?

Spravující organizací je *UDC Consortium* se sídlem v Haagu.

- Odpovídá za aktualizace klasifikačního schématu.
- Odpovídá za rozvoj schématu.
- Zpřístupňuje licence.

Klasifikace témat dokumentů

Dva přístupy k vyjádření předmětu dokumentu:

výběr jednoduchých znaků
z hlavních tabulek

tvorba složených a rozvinutých znaků

syntaktická pravidla
– součástí tabulek
MDT

004.42 Počítačové programování.
Počítačové programy.

371.3 Vyučovací metody a postupy.
Formy vyučování a výcviku.

004.42:371.3 výukové
programy

Nástroje pro tvorbu složených a rozvinutých znaků

Pomocné znaky

- **všeobecné** – např. jazyka, formy dokumentu, místa, času, etnické
- **zvláštní**

Spojovací symboly

- např. symbol pro vyjádření vztahu :

Výčet pomocných znaků a spojovacích symbolů, instrukce pro jejich aplikaci obsahují **pomocné tabulky**. Nalezneme v nich podrobné rozčlenění všeobecných pomocných znaků a pro zvláštní pomocné znaky pouze pravidla a příklady.

Složené znaky - Vznikají spojením jednoduchých nebo rozvinutých znaků MDT, které jsou k sobě připojeny pomocí **spojovacích symbolů/znaků** (zastupují je interpunkční znaménka), např. *51+53 Matematika a fyzika*.

Rozvinuté znaky - Vznikají spojením jednoduchých znaků MDT se **znaky pomocnými** (všeobecnými a zvláštními),
např. *94(437)*.

Přehled spojovacích symbolů

- přiřazení symbol/notační znak +
→ např. 622+669 hornictví a hutnictví
- rozšíření symbol/notační znak /
→ např. 791/793 film, divadlo, tanec X 791+793
- vztah symbol/notační znak :
→ 17:7 etika ve vztahu k umění
- podřazení symbol/notační znak []
→ [622+669](485) hornictví a hutnictví ve Švédsku

Spojovací znaky/symboly

Kde je nalezneme?

V pomocných tabulkách:

Tabulka 1a. Přiřazení. Rozšíření

Tabulka 1b. Vztah. Podřazení

→ *tištěná verze*

→ *elektronická verze – MDT MRF*

PŘIŘAZENÍ

symbol/notační znak +

- Spojuje dva nebo více od sebe vzdálené (ne po sobě následující) znaky MDT, aby bylo možno vyjádřit složený předmět, pro který neexistuje žádný jednoduchý (hlavní) znak.
- Rozšiřuje význam jednoduchého znaku.
- Vyjádření logického součtu, označuje složený předmět.
 - 622+669 hornictví a hutnictví
 - 330.5+338 národní hospodářství
 - 504.66+338.2+304.3
trvale udržitelný rozvoj – dnes nahrazen
502.131.1

ROZŠÍŘENÍ

symbol/notační znak /

- Rozšiřuje význam jednoduchého znaku.
- Vyjádření logického součtu, označuje složený předmět.
- Spojuje první a poslední z řady po sobě následujících znaků MDT.

025.44/.47 klasifikační systémy

026/027 knihovny

- 026 odborné/speciální knihovny

- 027 univerzální knihovny

VZTAH

symbol/notační znak :

- Používá se jako nástroj specifikace a pro spojení dvou nebo více znaků MDT, jejichž pojmy se projevují v různých typech vztahů .
- Na rozdíl od symbolů `plus` a `lomítko` dvojtečka spíše zuzuje než rozšiřuje rozsah předmětů.
 - 316.74:2 sociologie náboženství
 - 341.63(44:450) arbitráž ve sporech mezi Francií a Itálií
 - × (44+450)
 - 82:7.079 literární festivaly

PODŘAZENÍ

symbol/notační znak []

→ Aplikuje se při kombinaci znaků MDT, aby objasnil povahu vztahů mezi znaky MDT v rámci jejich kombinace.

→ Podřazení může být použito tehdy, jestliže předmět, který byl vyjádřen dvěma nebo více znaky MDT spojenými symbolem `plus`, `lomítko` nebo `dvojtečka`, je uváděn pomocí dvojtečky jako celek do vztahu k jinému znaku nebo je blíže určen prostřednictvím všeobecného nebo speciálního pomocného znaku

783:[274/278] protestantská chrámová hudba

- 004.384:[621.771.016.3:669.14] počítače ve válcovnách oceli za studena

Pomocné znaky

- Účelem je vyjádření druhotné charakteristiky předmětu zastoupeného hlavním znakem.
- Pomocí nich vznikají rozvinuté znaky.
- Výčet pomocných znaků a instrukce pro jejich aplikaci obsahují pomocné tabulky.

hlavní znak

+ všeobecný pomocný znak 821.134.2(862)

nebo

kolumbijská literatura

+ zvláštní pomocný znak 821.134.2.09

španělská literatura (o ní)

=rozvinutý znak

Pomocné znaky

všeobecné PZ

VPZ SAMOSTATNÉ

VPZ ZÁVISLÉ

*POMOCNÉ
TABULKY*

zvláštní PZ

*HLAVNÍ
TABULKY*

Všeobecné pomocné znaky

- Slouží k vyjádření druhotných charakteristik všeobecného typu.
- Lze použít pro specifikaci primárního předmětu vyjádřeného hlavním znakem v celé šíři klasifikačního schématu a pro připojení ke složenému znaku
- Každý z těchto znaků má svoji specifickou formu.

Všeobecné pomocné znaky

VPZ SAMOSTATNÉ

- jazyka =...
- formy dokumentu (0...)
- místa (1/9)
- času „...“
- etnické (=...)

VPZ ZÁVISLÉ

- vlastností -02
- materiálů -03
- vztahů, procesů a operací (postupů) -04
- osob -05

VPZ JAZYKA

→ symbol: =1/=9

Označují jazyk dokumentu (vyjadřují jazyk nebo jazykovou formu dokumentu, jehož předmět je klasifikovaný hlavními znaky MDT).

53(035)=111=112.2=133.1 Příručka fyziky v angličtině, francouzštině a němčině

→ používají se jako podklad

→ pro členění třídy 811 - jazyky **811.162.3** (VPZ =162.3 čeština)

→ pro členění třídy 821- literatura **821.162.3**

→ pro tvorbu všeobecných pomocných znaků etnických
=411.16 Hebrejšťina (=411.16) Hebrejský. Židé.

VPZ formy dokumentu

VPZ místa

VPZ formy dokumentu - Vyjadřují formu dokumentu.

→ **symbol: (o...)**

02(038.072) výkladové slovníky z oboru knihovnictví

VPZ místa - Vypovídají o geografické oblasti, lokalitě nebo jiných prostorových aspektech předmětu, který byl popsán znakem MDT.

→ **symbol: (1/9)**

např. (437.3) Česká republika

316.774(437.3) masmédiá v ČR

→ součástí hlavních znaků ve třídě **913 Regionální geografie** a **94 Dějiny**

např. 94(437.3) dějiny Česka

→ další příklady hojného užití: 821.111(73), 821.134.2(862)

VPZ plemen, etnických skupin a národů, VPZ času

VPZ plemen, etnických skupin a národů - Označují etnický aspekt předmětu vyjádřeného znaky MDT.

→ **symbol: (=...)**

Členěny podle VPZ jazyka a místa

např. 341.43(=411.16) deportace Židů

398(=81/=82) Severoamerický indiánský folklor

VPZ času - Blíže určují předmět v čase.

→ symbol: "..."

např. "19,, —▶ 20. století

"192,, —▶ dvacátá léta (1920-1929)

94(100)"1914/1918"

obecné dějiny

časový údaj

univerzální ve vztahu k místu

1. světová válka

VPZ závislé – nestojí samostatně

- **VPZ vlastností** - Označují obecné vlastnosti nebo rysy předmětů.

→ **symbol: -02**

např. 377.14-028.26 audiovizuální výcvikové metody

- **VPZ materiálů** - Vyjadřují materiály nebo složky, z nichž jsou zhotoveny předměty nebo výrobky.

→ **symbol: -03**

např. 620.1-034 kovy - zkoušení

VPZ závislé – nestojí samostatně

- **VPZ vztahů, procesů a operací (postupů)**

→ **symbol: -04**

např. 303.1-047.4 vyhodnocení metodologie sociálního výzkumu

- **VPZ osob a osobních charakteristik** *Označují jednotlivé kategorie osob v souvislosti s předmětem dokumentu.*

→ **symbol: -05**

např. 32-051 politici, 82-055.2 literatura psaná ženami

Zvláštní pomocné znaky

Jejich uplatnění pro konkrétní třídy je definováno přímo v hlavních tabulkách.

- Nelze uplatnit v celé šíři tabulek.
- Na jejich existenci se upozorňuje na začátku každé třídy.
- Série se spojovníkem, série s tečkou a nulou, série s apostrofem.
- Nelze je spojovat s hlavními znaky libovolně.

82-1

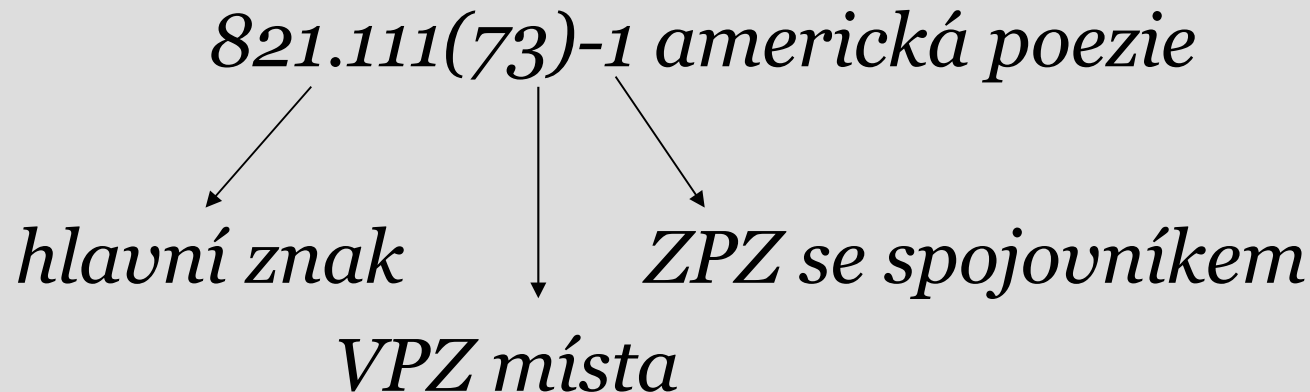
821.162.3-1 česká poezie

literatura

ZPZ označující
poezii

Co z toho o MDT vyplývá?

- **není čistě enumerativním SSJ** (jako např. LCC)
- nástroje pro tvorbu komplexních znaků, fasetový přístup (VPZ)
- **analyticko-syntetické třídění**

Co z toho vyplývá dále?

Flexibilita při aplikaci MDT/klasifikování pomocí MDT.

- **Klasifikace pomocí jednoduchých znaků.**

MDT je aplikováno jako enumerativní, nesyntetická klasifikace, jejímž hlavním smyslem je systematické prohlížení a je si v mnohém podobná s funkčními prvky DDC.

- **Tvorba složených a rozvinutých znaků.**

Obtížnější a časově náročnější. Indexátor musí rozhodovat o tom, jaké použije pomocné znaky, jaké vztahy mezi znaky chce vyjádřit, jaké zvolí citační pořadí.

Knihovny různé podoby MDT

Mohou aplikovat různá vydání tabulek, různé způsoby klasifikace.

- Flexibilita způsobuje nejednotnost aplikace MDT, problematizuje standardizaci a znesnadňuje kooperaci, která předpokládá jednotnou aplikaci.
- Při vyhledávání je nutné znát politiku instituce vzhledem k MDT.

Aplikace MDT v ČR

V ČR odpovídá za aplikaci MDT NK ČR - **Oddělení národních věcných autorit a věcného zpracování**

http://www.nkp.cz/pages/page.php3?page=fond_veczprac1.htm

<http://authority.nkp.cz/vecne-authority/standardy/mezinarodni-desetinne-tr>

- Znak MDT je součástí autoritního záznamu věcného selekčního prvku v souboru věcných autorit.

příklad: prostituce, český román, sociologie lékařství

Aplikace MDT v ČR

- Organizace knihovních jednotek ve volném výběru, např. ÚK FF MU, MZK.
- V selekčním obraze dokumentu (SOD) NK ČR se vážou znaky MDT k vyjádření příslušných hesel zahrnutých do SOD.
- Dokument je klasifikován více klasifikačními znaky MDT, MDT neslouží k zařídění tématu dokumentu jako celku - definování oboru, do kterého obsah dokumentu spadá. Tuto funkci plní skupiny Konspektu.

x Praxe v zahraničních knihovnách - jeden klasifikační znak.

příklad: **Friedman, T. L., Svět je plochý/World is flat** v NK ČR

x Library of Congress <http://catalog.loc.gov/webvoy.htm>

Porozumění notacím v katalogu Library of Congress

- <http://www.loc.gov/catdir/cpsol/lcco/>
- <http://www-lib.nearnorth.edu.on.ca/dewey/ddc.htm#Dewey%20Pinball%20>

Konspektové schéma

Dvouúrovňové kategorizační schéma

- hierarchický princip, postup od obecného k detailnějšimu.
- vznik – pro potřeby metody Konspektu
<http://konspekt.nkp.cz/>

Struktura konspektového schéma

1. **předmětové kategorie** - nejvyšší úroveň, 24 kategorií, např. kategorie 12. Knihovnictví, informatika, všeobecné, referenční literatura
2. **skupiny Konspektu** - specifictější úroveň, cca 500 sk. K., klasifikační znak MDT a slovní vyjádření, konkordance mezi DDC a MDT, např. 316.4 Sociální procesy, 352/354 Stupně místní, oblastní a ústřední správy, 821.111(73) Americká literatura

<http://authority.nkp.cz/vecne-authority/autoritni-soubor-skupin-konspektu-1/>

Aplikace Konspektu jako SJ

- využití skupin Konspektu jako nástroje minimální úrovně věcné katalogizace
- konspektové schéma jako tematický rozcestník - např. JIB

Skupiny Konspektu jako SJ v katalogích knihoven

- skupiny Konspektu v bibliografických záznamech (MARC21 pole 072)- nástroj pro minimální věcné zpřístupnění informačních zdrojů, hrubá kategorizace
- souborný katalog ČR (CASLIN) – fakultativní věcný prvek minimálního záznamu
- pravidlo pro indexování - bibliografický záznam – 1 skupina Konspektu (hlavní téma) + možnost vyjádření formálního hlediska
- autoritní záznam skupin Konspektu - součástí databáze věcných autorit <http://aleph.nkp.cz>

Příklady využití konspektového schématu

- **Tematická mapa fondů**
<http://aleph.nkp.cz>, <http://aleph.muni.cz>
- **JIB – tematický rozcestník**
www.jib.cz
- **Vědecká knihovna v Olomouci** - sledování nových titulů v katalogu prostřednictvím oborových RSS kanálů založených na předmětových kategoriích konspektového schématu
<http://www.vkol.cz/cs/>

Povinná a použitá literatura

- Balíková, M. *MDT MRF : Koncepce* [online]. 13. 6. 2000 [cit. 2009-10-14]. Dostupné z http://www.nkp.cz/pages/page.php3?page=fond_MD
- Presová, S. *Metoda Konspektu a její vztah k selekčním jazykům*. V Brně : Masarykova univerzita, 2005. **Kap. 2-4**, s. 27-80.
 - možné zakoupit na sekretariátě KISK, dostupné v ÚK FF MU

Doporučená a použitá literatura

- *About Universal Decimal Classification and the UDC Consortium* [online]. Last updated: 8th February 2006 [cit. 2006-05-03]. Dostupné z <http://www.udcc.org/about.htm>
- Turner, Ch. *Organizing information : principles and practice*. London : Clive Bingley, 1988. 158 s.